

Pelerin a világ vállán

Gordana Draganić interjúja David Albaharival

A dilemma, hogy faggassam-e David Albaharit az értékek maradandóságáról, abban a pillanatban dőlt el, amikor beléptem a liftbe. A lift abban az öreg épületben van, Belgrádban, amelyben a Jugoszláviai Zsidó Közösségek Szövetsége. A kovácsoltvas és faszerkezetű lift csak Gaudi álmodozásainak szépségéhez hasonlítható, s számomra megfelelően bizonyítja, hogy ha bármi fennmarad világunkból, az csakis a valódi érték lehet. Mivel beszélgetőtársam úgy egy hónappal ezelőtt jelentette meg *Pelerin* című elbeszéléskötetét, amellyel bizonyította, hogy írott szövegekkel mágusként tud bánni, s mivel napvilágot látott a *Mezuza* című zsidó irodalmi folyóirat első száma is, melynek főszerkesztője David Albahari, a dilemma szertefoszlott, ahogy szertefoszlik minden, ami világunkban mulandó...

– *Eddig megjelent könyveidben az életrajzokban azt írtad: Zimonyban élsz és dolgozol. Legújabb könyvedben, a Pelerinben ez így szól; „Pillanatnyilag Zimonyban él.” Ez a határozószó bizonyos mértékben elárulja állásfoglalásodat a kérdésben: hogyan viszonyuljon az író környezetéhez?*

Igen, természetesen nem véletlenül fogalmaztam éppen így. Ez egyfajta irodalmi játék.

Igyekszem az olvasót rávenni, hogy egy szerző új könyvét az összes megelőző mű megvilágításában fogadja. Tehát folyamatosságában. Ez a „pillanatnyilag” persze utal a körülményekre is, amelyek között élünk. Azt hiszem, ez az egyetlen lehetőségünk, ha itteni egzisztenciánkról akarunk beszélni. Ez csak a természetes folytatása annak, amit előző könyveimben úgy fogalmaztam, pontosan, precízen: „Zimonyban él és dolgozik.” Akkoriban még eszembe nem jutott volna, hogy innét egyáltalán el lehet mozdulni. Zimony az én elbeszélői univerzumom középpontja. Hogy most másként lehet, kell vagy muszáj értelmezni, ezt nagyon nehéz meghatároznom, mivel saját alapelveimmel kerültem ellentmondásba. Én azt vallom, hogy a művésznek nem kell a politikai színtéren szerepelnie. A pillanatnyi tapasztalat viszont azt mutatja, hogy nálunk az írók mint humanisták tettek legtöbbet az anti-humanizmus terjesztése érdekében. Talán azért, mert képesek voltak pontosan megfogalmazni gyűlöletüket, dühüket és félelmeiket, de hogy nem humanisták – az egyértelművé vált. Emiatt gondolom úgy, hogy az irodalomtanulás egész folyamatának egy kicsit meg kell

változnia, és az író szerepének más dimenziókat kell kapnia. Kétségek közé kerültem: egy pillanat alatt rádöbbenem, hogy az, ami itt velünk történik, saját személyes meggyőződésünk ellen fordíthat bennünket. A magam részéről úgy gondolom, hogy nekem mint írónak nem szabad ebben részt vennem.

– *Új elbeszéléseidet átszővi a szomorúság. A címadó elbeszélésben egy helyütt azt írod: „a szépség pelerin a világ vállán.” S ahogy a gyermek mosogatósdijátékát befejezván húzza maga után köténykékjét, úgy vonszolja most a világ lecsúszott pelerinjét. Ilyennek érzed a világot?*

A *Pelerin* önálló novellaként egyfajta végleges elbeszélés. Ezzel tettem az átmeneti időszakban végérvényesen pontot saját magamra mint jugoszláv íróra. Pontot tettem valamiféle eddigi elbeszélői poétika végére, amely abból a környezetből fakadt, amelyben éltem (itt kapcsolódunk az előző kérdéshez!), s amely természetesen meghatározta az elbeszélői poétikát. Miután ilyen környezetem nincs többé, ezzel az írással mondtam neki búcsút, s fölfordítottam azt a valamit, ami korábbi elbeszéléseim pontosan meghatározott szerkezetének vélhető. Ez a történet teljesen kifordítja, felborítja mindazt, amit a korábbi szövegeimben fölállítottam. Most szándékosan nem mondom el, konkrétan miről is van szó, hiszen ez a kritikusok és a kutatók dolga, már ha érdekli őket egyáltalán; nem kell az írónak feltárnia boszorkánykonyhája minden apró titkát. Viszont a könyv, az egész *Pelerin*-könyv számomra a szerelem könyve, s a szerelem mindig veszteség – ezt nemcsak az élettapasztalat mondatja velem, hanem ez a könyv tényleg valamiféle veszteség. Így adódott. Igazad van, mikor azt mondd, szomorú. Minden elbeszélés a szeretetről s annak különféle aspektusairól szól, mind a normális, mind a nem normális emberek viszonylatában... Sorolhatnám: testi és plátói szerelem, önszeretet, mások szeretete, a nemzet szeretete, eszmék szeretete..., de mindezek valamiféle veszteséggel végződnek.

– *Az itteni hagyományvilágból vetted elő a néma kólót, s írtad meg a Néma dalt. A csend az ideális?*

A néma kóló nagyon közel áll ahhoz az eszményemhez, hogy az írás meg a beszéd legjobb formája a hallgatás. Írásaimat mindig is kísérleteknek tekintettem, amelyekkel ezt az eszményt szerettem volna elérni, azaz, a gondolatok legpontosabb közlését olyan precizitással, hogy mások is be tudják fogadni őket. Mármost kiderül, hogy minél többet beszélsz, és minél pontosabban igyekszel önmagadat meghatározni, viszonzásképp annál kevésbé értenek meg. Ha pedig valaki hallgat, akkor képes egészen közelébe jutni a megértésnek, olyannyira, amennyire beszéd által semmiképpen. Ezért is él az egyik pszichológiai iskola azzal a módszerrel, hogy ketten egymással szemközt ülve, egy szót sem szólva mintegy húsz percig egyenesen egymás szemébe néznek, amit egyébként beszélgetéseink során rendszeresen elkerülünk. Egy ilyen terápia és ilyen tapasztalatok után ez a két személy sokkal közelebb kerül egymáshoz, mintha órákat és napokat töltöttek volna fecserészéssel, beszélgetéssel. Ilyen tekintetben a néma kóló, amely valóban folklórelemként létezik környékünkön, a zene nélküli zene ideáljaként bűvölt el engem. És itt megkísértem párhuzamot vonni, azaz, egy olyan művészeti formát találni, amely kiter ama művészet elől, de valójában csak azért, hogy létrehozza egy végleges, tökéletesített változatát – mintegy a saját maga számára. És akkor természetesen mindez egy ilyen elbeszéléssé komponálódott, amely több oldalon át szövegel, s kacskaringósabb magánál a néma kólónál is.

– *Jókora utat megtettél már fordítóként. Nemrég megjelent a zsidó irodalmi lap, a Mezuza első száma. Kik a szerzők, s egyáltalán létezik-e zsidó irodalom?*

Engem mindig izgatott, ha hozzájuthattunk valamihez, ami addig, bármilyen oknál fogva, nem volt. Ilyeténképpen a fordítást mindig informatív munkának tekintettem. Nem az a fajta fordítás érdekelt, ami művészi tökélyre vagy

nyelvi remeklésekre törekszik; számomra az a fajta fordítás izgalmas, amely az olvasót a lehető leggyorsabban tájékoztatja arról, mi aktuális éppen a világirodalomban, s melyek a kiadványok egyes irodalmakban. Egy-egy lap indítása, vagy a szerkesztőségi munka engem eddig is ilyen szempontból hozott lázba. Ezúttal is az a legfontosabb, vajon sikerül-e befoltozni az űrt, ami ezen a területen uralkodott, s hogy ezzel az új dimenzióval vajon a megértésnek tágabb teret tudunk-e biztosítani? Tájékoztatás és szeretet – két sorsdöntő dolog. Világéletemben arra törekedtem, hogy összekapcsoljam a kettőt. A *Mezuza* mint folyóirat ezenfelül még egy plusz megszállottságot jelzi: válaszkeresés arra a kérdésre, vajon a zsidó irodalom álmoként, tényként avagy egyéb formában létezik. A zsidó nép egész történelme folyamán többnyelvű volt, s még csak azt sem mondanám, hogy többnyelvűsége ítéltetett, hiszen inkább szabad akaratából választott más nyelveket. Nem állíthatjuk, hogy az a zsidó irodalom, ami héber nyelven íródott. Például a zsidóság kulturális és szellemi fénykorában, a spanyolországi aranykorban a legtöbb mű arabul született. Spanyolország akkor arab állam volt, s a zsidók jó viszonyban voltak velük, hangozzék ez most bármilyen furcsán is. A korabeli nagy irodalmi alkotások arab nyelven láttak napvilágot. A Talmud, a Biblia és más jelentős művek arameus és egyéb nyelveken íródtak. Formálisan a zsidók nyelve a héber, jiddis vagy a ladino, de a gyakorlatban a zsidók mindenféle nyelvet használnak. Egy zsidó szerző, aki történetesen Németországban vagy Lengyelországban él és alkot, nem biztos, hogy nagyon zsidó művésznek érzi magát. Egy ilyen lapban, mint a *Mezuza*, egymás mellé kerülve e szerzők egyazon térben mutatkoznak, s ezáltal teljesen új megvilágítást kapnak. Mély meggyőződés, hogy ez közelebb hozza őket egymáshoz, valamint írásaik

tökéletesebb megértését is elősegíti.

– *Neked is az az érzésed, hogy ha ez az időszak, amit most élünk (s túlélni igyekszünk), véget ér, akkor is csak a legnagyobb erkölcsi értékek lesznek túlsúlyban?*

Biztosan hiszem: egyesek mindent meg fognak tenni, hogy ezek az értékek eltűnjenek. Biztosan hiszem: egyesek mindent meg fognak tenni annak érdekében, hogy megakadályozzanak egy olyan jelenséget, ami az emberek között teljesen természetes és magától értetődő lenne. Nevezetesen, hogy az emberek kapcsolataikban és legbelső lényegükben ne azt kutassák, ki kicsoda és főleg micsoda, hanem teljesen más jelzésekre reagáljanak: azokra, amelyek a lélek mélyéből fakadnak. Biztosan hiszem: ezt a jelenséget, bármekkora erővel igyekeznek is gátat szabni neki, nem lehet megakadályozni abban, hogy újjáéledjen. A legrosszabb, a legnehezebb az egészben az, hogy ennek mi magunk is részesei vagyunk, hiszen körülményeink között egyszerűen képtelenek tisztának maradni, s bizonyosan mindannyian bűnösök vagyunk valamiképpen. A szemünk láttára s közreműködésünkkel omlik össze egy kapcsolatrendszer, az emberiség, a szeretet világa. Ám mindenképpen meggyőződésem, hogy meg fog újulni. A legkárosabbak a faji előítéletek, az általánosítások, hogy egy egész nép jó vagy rossz. Egyetlen ilyenfajta általánosítás sem megengedhető, s nagyon veszélyes, ha az ember az áldozatává válik. Ha elfogadjuk az ilyen előítéleteket, saját magunkat ítéljük el, függetlenül attól, mi magunk hová tartozunk. Megsemmisítésre ítéljük önmagunkat. Csak ha nem fogadjuk el ezt a lehetőséget, és úgy reagálunk, mint nem is oly régen még, akkor léphetünk emelt fővel tovább.

B. KÓSZÓ ZSÓFI FORDÍTÁSA